

Важна К. А. Інститут кримінальної відповідальності держави як основа міжнародно-правового механізму протидії злочину апартеїду / К. А. Важна // Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. праць. – Луганськ : Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2012. – №24. – С. 158-168.

УДК 341

К. А. Важна

аспірант кафедри міжнародного права

Інституту міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

Інститут кримінальної відповідальності держави як основа міжнародно-правового механізму протидії злочину апартеїду.

Розкривається недостатня дієвість сучасних міжнародно-правових механізмів із протидії злочину апартеїду та необхідність удосконалення цих механізмів або створення нових. Автор наводить аргументи на користь того, що інститут кримінальної відповідальності держави може стати ефективним міжнародно-правовим механізмом боротьби із злочином апартеїду.

Ключові слова: кримінальна відповідальність держави, міжнародний злочин, апартеїд, міжнародно-правові механізми боротьби з міжнародними злочинами.

Постановка проблеми. У міжнародно-правових нормах універсального характеру апартеїд визнаний міжнародним злочином – найтяжчим порушенням міжнародного права. Вказане твердження знаходить абсолютну підтримку і у міжнародно-правовій доктрині.

Міжнародне співтовариство, визнавши апартеїд злочином проти людства й усвідомлюючи величезну шкоду і масштабність людських втрат внаслідок цього злочину, співпрацює з метою протидії та превенції апартеїду. Проте, не зважаючи на наявність великого об'єму напрацьованого міжнародно-правового нормативного матеріалу та діючих міжнародно-правових механізмів боротьби із

вказаним злочином, зробленого у більшості випадків не достатньо для ефективної протидії та превенції апартеїду.

Зважаючи на тяжкість, характер суспільної небезпеки та масштабність шкоди і втрат внаслідок обговорюваного злочину, надзвичайної актуальності набуває завдання удосконалення діючих й створення нових міжнародно-правових механізмів боротьби із злочином апартеїду. Перспективною у вказаному контексті є ідея створення інституту кримінальної відповідальності держави (далі – КВД), у межах якого передбачено створення таких нових механізмів.

Стан дослідження даної проблематики. Ідея застосування кримінальної відповідальності до держав за вчинення ними міжнародних злочинів (у т. ч. злочин апартеїду) не є новою у науці міжнародного права. Вказане питання розроблялося й досліджувалося широким колом видатних фахівців з МП, серед яких, зокрема, (в алфавітному порядку) Р. Аго, В. Ф. Антипенко, М. Ш. Бассіоні, І. П. Бліщенко, Дж. Гінзбургс, Г. Доннедьє де Вабр, І. І. Лукашук, Ф. Малекян, В. Пелла, І. В. Фісенко та багато інших вчених. Проте, проблема кримінальної відповідальності держави саме за вчинення злочину апартеїду не знайшла достатнього висвітлення у міжнародно-правовій науці.

Завдання дослідження. Завданням даної наукової статті є з'ясування можливості застосування кримінальної відповідальності до держави за вчинення злочину апартеїду та перспектив підвищення внаслідок цього ефективності міжнародного права у боротьбі із вказаним злочином.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основоположником наукового напряму, який підтримує кримінальний характер відповідальності держави за міжнародні злочини, вважають видатного румунського юриста-міжнародника Веспасіана В. Пеллу, який у 1925 р. сформував цілісну концепцію кримінальної відповідальності держави [1, с. 242-243]. Серед розробників та представників вказаної концепції можна назвати імена таких відомих фахівців з міжнародного права (у алфавітному порядку): Р. Аго, А. Бустаманте, Дж. Гінзбург, Г. Доннедьє де Вабр, Ж. Дюма, Л. Ле-Фюр, Ф. Малекян, К. Сальданья та інші. Кримінальний характер відповідальності держави за вчинення міжнародних злочинів визнається

сучасним представником української міжнародно-правової науки В. Ф. Антипенком [2, с. 215-224].

В основу концепції КВД покладено розподіл всіх міжнародних правопорушень на два основні види за тяжкістю, серйозністю та суспільною небезпекою. До першого виду відносять прості (ординарні) правопорушення або делікти, а до другого – міжнародні злочини. Прихильники кримінальної відповідальності держави дотримуються позиції, згідно якої відповідальність за вчинення міжнародних злочинів за об'ємом, формами і режимом її реалізації повинна відрізнятися від відповідальності за ординарні порушення МП, а саме: відповідальність за міжнародні злочини повинна встановлювати більш обтяжуючі обмеження і негативні наслідки для держави-правопорушниці; метою кримінальної відповідальності держави є не лише повне відшкодування завданих збитків, а й потерпання негативних наслідків, що йдуть від усієї спільноти держав; превенція від повторного вчинення такого міжнародного злочину тією ж державою (а також іншими); допускається можливість (для вказаних цілей) правомірного обмеження суверенітету та міжнародної правосуб'єктності злочинної держави.

Аналогічні погляди підтримуються широким колом фахівців з міжнародного права, які, проте, заперечують кримінальний характер такої відповідальності називаючи її міжнародно-правовою або уникають відповіді на це питання. Представники вітчизняної міжнародно-правової науки у переважній більшості займають проміжну позицію, одночасно підтримуючи погляди, аналогічні позиції прихильників КВД [3, с. 15-20; 4, с. 219-221; 5, с. 45].

Представники концепції кримінальної відповідальності держави вважають, що в більшості випадків у вчиненні міжнародних злочинів винною є держава у цілому. А тому відповідальність (а саме кримінальну відповідальність) за вчинення міжнародних злочинів і за їх шкідливі наслідки повинна нести вся держава як форма існування певного соціуму, а не лише окремі індивіди.

До форм кримінальної відповідальності держав В. Пелла та інші прихильники КВД відносять: 1) дипломатичні (попередження, розрив

дипломатичних і консульських відносин і т. д.); 2) юридичні (накладення секвестру на майно громадян держави та ін.); 3) економічні (блокада, ембарго і т. д.); 4) інші (осуд, штраф, позбавлення права представництва у міжнародній організації на певний час, повна або часткова окупація території держави, позбавлення незалежності тощо) [5, с. 48; 6, с. 355; 7].

Крім того, у «Плані міжнародного кримінального кодексу» В. Пелли передбачаються міри безпеки, які можуть прийматися стосовно держави, яка скоїла злочин, а саме: зруйнування стратегічних залізничних доріг та укріплень; заборона військового виробництва; конфіскація озброєнь; обмеження розміру військових сил; повне роззброєння, установлення на території держави демілітаризованих зон і встановлення контролю над ними; розміщення в різних точках території держави військових об'єднань у цілях контролю [6, с. 355].

Прихильники КВД використовують різноманітні елементи інституту відповідальності для виділення відповідальності саме за злочини: підкреслення суто примусового характеру такої відповідальності, що практично виключає можливість згоди злочинної держави на її реалізацію; акцент на процедурі прийняття рішення стосовно такої держави і на органі, уповноваженому приймати такі рішення, а саме спеціальному судовому органі; на важливості прийняття міжнародного кримінального кодексу, який відповідно до традиційної доктрини кримінального права, є єдиним джерелом для визначення кримінальної відповідальності [8, с. 135]. Основним завданням мір покарання за міжнародні злочини є не тільки відшкодування завданих збитків у найбільш повному обсязі, а й створення умов шляхом вживання спеціальних дій для недопущення здійснення міжнародного злочину в майбутньому, тобто превенція. Така подвійність характеру наслідків вчинення міжнародних злочинів знаходить майже загальне визнання [5, с. 53].

Певна частина представників концепції кримінальної відповідальності держави вважає, що окрім індивідів та злочинних організацій відповідальність за вчинення міжнародних злочинів повинен нести народ держави-порушниці (винятками можуть бути, наприклад, ситуації наявності тоталітарного режиму або

ситуації застосування насильства державою проти власного народу). Це зумовлюється і пояснюється тим, що в демократичних державах народ бере безпосередню участь у формуванні публічної влади голосуючи, обираючи й підтримуючи певні напрями політики цієї влади та способи її втілення. Вважається, що народ у такій державі має можливість запобігти порушенню. Вказаний підхід до відповідальності народу, на думку представників концепції КВД, слугуватиме стримуючим чинником для ініціаторів злочину і спонукальним чинником для народу вжити заходів для попередження злочину [5, с. 46-47; 7].

Вчинення міжнародних злочинів, які є найсерйознішими порушеннями зобов'язань за міжнародним правом, зачіпають інтереси всього міжнародного співтовариства в цілому та створюють загрозу міжнародному миру й безпеці, виходячи з їх сутності, характеру, тяжкості і масштабів, не можливе без участі – прямої або непрямої – держави (або групи держав). Як вказує В. Ф. Антипенко, особистість злочинця у міжнародному праві утворює складний правовий інститут, зміст якого складає міжнародна правосуб'єктність держави, її суб'єктність за кваліфікованими складами міжнародних злочинів, що сполучується із суб'єктністю фізичних осіб, які її представляють у міжнародних відносинах. Вчений зазначає, що держава, як уособлення цілісності свого народу, керується своїми інтересами і функціонує в умовах впливу геополітичних, гео економічних, цивілізаційно-культурних й інших глобальних факторів [2, с. 23-39].

Доцільним видається застосування інституту кримінальної відповідальності держави та передбачуваних в його межах механізмів у боротьбі із злочином апартеїду.

Як уже було зазначено, апартеїд згідно міжнародного права визнаний міжнародним злочином та віднесений до переліку злочинів проти людства. Визначення апартеїду міститься у ряді міжнародно-правових актів. Зокрема, у Міжнародній конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю 30 листопада 1973 р. і набула чинності 18 липня 1976 р. Вказана Конвенція є одним із головних міжнародно-

правових документів конвенційного характеру, спрямованих на припинення злочину апартеїду [9, с. 106-107; 10].

Згідно ст. 2 Конвенції термін «злочин апартеїду» включає схожу з ним політику і практику расової сегрегації й дискримінації у вигляді, в якому вони практикувалися у південній частині Африки, та означає нелюдські діяння, вчинені з метою встановлення та підтримування панування однієї расової групи людей над будь-якою іншою расовою групою людей і її систематичне гноблення. Ст. 2 до таких днів відносить:

а) позбавлення члена або членів расової групи чи груп права на життя і свободу особистості: 1) шляхом вбивства членів расової групи чи груп; 2) шляхом заподіяння членам расової групи чи груп серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу та посягання на їх свободу чи гідність у результаті застосування до них катувань або жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність поведження та покарання; 3) шляхом довільного арешту і незаконного утримання в тюрмах членів расової групи чи груп;

б) навмисне створення для расової групи чи груп таких життєвих умов, які розраховані на її чи їх повне або часткове фізичне знищення;

в) будь-які заходи законодавчого характеру та інші заходи, розраховані на перешкодження участі расової групи чи груп у політичному, соціальному, економічному та культурному житті країни, умисне створення умов, які перешкоджають повному розвитку такої групи чи таких груп, зокрема, шляхом позбавлення членів расової групи чи груп основних прав людини і свобод, включаючи право на працю, право на створення профспілок, право на освіту, право залишати свою країну й повертатися до неї, право на громадянство, право на свободу пересування і вибору місця проживання, право на свободу переконань й вільне їх виявлення та право на свободу мирних зборів і асоціацій;

г) будь-які заходи, у т. ч. законодавчого характеру, спрямовані на поділ населення за расовою ознакою шляхом створення ізольованих резервацій і гетто для членів расової групи чи груп, заборони змішаних шлюбів між членами різних

расових груп, експропріації земельної власності, що належить расовій групі чи групам або їх членам;

е) експлуатація праці членів расової групи чи груп, зокрема використання їх примусової праці;

ф) переслідування організацій та осіб шляхом позбавлення їх основних прав і свобод за те, що вони виступають проти апартеїду.

Згідно ст. 1 Конвенції 1973 р. апартеїд визнаний злочином проти людяності [10].

Римський статут міжнародного кримінального суду 1998 р. поширює свою юрисдикцію на злочин апартеїду і також відносить його до злочинів проти людяності (ст. 7 п. 1) [11].

Ст. 18 Проекту кодексу злочинів проти миру й безпеки людства 1996 р. поширює дію Кодексу на злочини проти людяності та містить перелік таких злочинів. Практично всі пункти, наведені у ст. 18 відповідають тим, які містяться у ст. 2 Конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього 1973 р. Таким чином, можна сказати, що ст. 18 поширює дію Кодексу на злочин апартеїду. У п. 12 коментаря до ст. 18 Проекту кодексу зазначено: «по суті справи, це злочин апартеїду під більш загальною назвою» [12].

Сутність апартеїду як злочинної політики і злочинного діяння полягає у територіальному, соціальному, політичному чи економічному поділі фізичних осіб за ознакою раси, національності або релігії, та в узаконеному безправ'ї певної частини населення. Апартеїд – це крайня політика расизму [14, с. 60].

Способи вчинення злочину апартеїду – повне політичне безправ'я частини населення, при якому вони повністю усуваються від участі у виборах органів влади, не користуються жодними політичними та іншими цивільними правами; повне економічне безправ'я, при якому праця носить практично характер рабської; соціальне безправ'я, коли, зокрема, вказана частина населення живе лише у спеціально відведених місцях [13, с. 133-134]. Таке злочинне ставлення до людини свого часу було узаконено в ПАР.

Як свідчить невтішна практика, не зважаючи на зусилля світової спільноти, направлені на протидію апартеїду, діючі міжнародно-правові механізми не є достатньо ефективними у боротьбі із вказаним злочином.

Насамперед, слабкою стороною таких механізмів є те, що вони не базуються на встановленій відповідальності держави за вчинення апартеїду. У п. 2 ст. 2 Конвенції 1973 р. зазначено, що вказана конвенція застосовується до організацій, установ та фізичних осіб. Римський статут встановлює лише індивідуальну кримінальну відповідальність за вчинення міжнародних злочинів. Згідно статей 2 і 3 Проекту кодексу 1996 р., його дія також поширюється лише на фізичних осіб.

Проте, як витікає з визначення апартеїду та як свідчить практика, існування апартеїду практично неможливе поза державною системою реалізації його складових. Юристи-міжнародники зазначають, що такі злочини як апартеїд мають особливий характер. Наприклад, в апартеїді у ПАР брали участь уряд і цілий народ, оскільки всі жителі ПАР знали як функціонує система апартеїду і кожен голосуючий за політичну партію, яка виступала за апартеїд, надавав підтримку цій системі [7]. Дії кожного мають розглядатися як складова частина взаємопов'язаних дій усіх учасників злочинів [5, с. 52].

Міжнародний злочин апартеїду неможливий без прямої участі як мінімум однієї держави. Як свідчать невтішні прецеденти, апартеїд не міг би мати місця без залучення всього державного механізму, включаючи виконавчу, судову і законодавчу гілки влади. При апартеїді злочинна політика держави реалізується її центральними та місцевими органами публічної влади, закріплюється на законодавчому рівні, забезпечується правоохоронними та силовими (включаючи армію) структурами і підтримується на рівні населення (народу) цієї держави, який шляхом голосування на виборах бере участь у формуванні злочинної політики та підтримує цю політику після її запровадження. Потужні демократичні процеси у сучасному світі свідчать про величезну роль народів держав світу в формуванні політики своїх держав, а, отже, несуть відповідальність за прийняті рішення і діяння таких держав. Тому реалізація відповідальності лише через покарання фізичних осіб не охоплює правовим впливом увесь комплекс чинників

апартеїду, як це передбачено основними засадами міжнародного кримінального права.

На думку Ю. А. Решетова, здійснення такого масового і грубого порушення прав людини, яким є злочин апартеїду, неможливе без винного наміру державних органів, тому вже саме вчинення актів апартеїду створює безпосередню підставу для встановлення відповідальності відповідної держави. Вчений говорить про доцільність встановлення особливої міжнародно-правової відповідальності держави [9, с. 112-113].

Римський статут 1998 р. містить визначення злочину апартеїду, згідно якого це «антилюдські діяння, ... які здійснюються у контексті інституціоналізованого режиму систематичного гноблення і панування однієї расової групи над іншою расовою групою чи групами, здійснювані з метою збереження такого режиму» (п. 2 (h) ст. 7) [11].

Із правової точки зору в ст. 1 Конвенції 1973 р. дуже важливою є констатація того, що злочин апартеїду проявляється у відповідних політиці й практиці. Таким чином, необхідна умова для виявлення актів апартеїду полягає у встановленні не лише таких актів як вбивства, застосування примусової праці та ін., що безпосередньо ведуть до систематичного придушення і пригнічення за расовою ознакою. Йдеться про цілий комплекс заходів, зокрема, заходів законодавчого характеру, що утворюють систему політики апартеїду, яка за своїм змістом продукується державною системою. Останнє є доказом винного умислу і становить невід'ємну ознаку складу злочину апартеїду. Стаття 2 ще виразніше підтверджує, що неодмінною ознакою злочину апартеїду є винний умисел.

Що ж стосується такої правової категорії як «вина», то при розгляді питання про відповідальність держав за міжнародні злочини, як і при виявленні індивідуальної відповідальності фізичних осіб за їх вчинення, цей фактор має велике значення. Одночасно, проблема виявлення відповідальності держав і фізичних осіб за апартеїд не передбачає значних труднощів, оскільки в основу політики цих держав покладений явно виражений винний умисел. Злочинний намір встановити й підтримувати расове панування і систематично експлуатувати

людей за расовою ознакою є невід'ємною частиною актів апартеїду [9, с. 108-109, 112-113]. Він реалізується в певній усвідомлюваній як бажаний спосіб життя, практиці етнічної групи.

У такій ситуації доцільно було б застосувати інститут кримінальної відповідальності держави, згідно якого може встановлюватися подвійна відповідальність фізичних осіб (і організацій) та держави у цілому. Встановлення кримінальної відповідальності держави не суперечитиме аналізованим міжнародно-правовим актам і МП в цілому. Римським статутом у ст. 25 визначено, що жодне його положення, яке стосується кримінальної відповідальності індивідів, не впливає на відповідальність держав за міжнародним правом [11]. У ст. 4 Проекту кодексу 1996 р. зазначається, що той факт, що Кодекс передбачає відповідальність для окремих осіб, не зачіпає будь-які питання щодо відповідальності держав за МП [12]. Отже, вказані документи не заперечують відповідальності держав за міжнародні злочини.

Іншим негативним фактором є те, що існуючі міжнародно-правові документи та інституції із боротьби з апартеїдом не завжди можуть забезпечити відповідальність навіть фізичних осіб, причетних до вчинення вказаного злочину. Це пов'язано з тим, що дія і юрисдикція відповідних документів та інституцій поширюється на ту чи іншу державу лише у випадку, якщо ця держава дасть згоду на їх обов'язковість.

Проблемою є те, що держава, яка проводить політику апартеїду, не буде брати участі (як показує практика) ні у Конвенції 1973 р., ні в договорах, направлених на її практичну реалізацію. У результаті, такі договори призначені для застосування до держав, які не беруть в них участі.

Згідно сучасного МП загальну заборону політики апартеїду можна вважати обов'язковою для всіх держав, незалежно від участі в Конвенції 1973 р., так як така заборона витікає з імперативних норм міжнародного права. А вже конкретні правила реалізації відповідальності для того щоб стати обов'язковими повинні отримати згоду держави, яка проводить злочинну внутрішню політику, що практично нереально. Ось чому потрібно виключити елемент згоди з боку

держави, винної у скоєнні апартеїду. Дана позиція підтверджує погляди представників концепції КВД.

Висновок про обов'язковість відповідних конвенцій (в даному випадку – Конвенції про заборону апартеїду 1973 р.) чи їх окремих положень для держав-неучасниць також не завжди в змозі зробити їх повністю ефективними. На думку деяких дослідників, очевидно, причина слабкості міжнародних договорів щодо боротьби з міжнародними злочинами полягає у відсутності дієвого механізму їх реалізації [5, с. 39-42].

Обговорювані міжнародно-правові акти дають можливість державам здійснювати судовий розгляд та виносити судові рішення за вчинення апартеїду у внутрішньонаціональних судах. Проте, є очевидним, що у випадках вчинення таких міжнародних злочинів як апартеїд, говорити про ефективні засоби внутрішнього захисту від цих порушень не доводиться. Вся політика відповідних держав робить такий захист практично неможливим. Ситуація в Південній Африці є безперечним доказом вказаного. Відповідальність конкретних держав виникає у момент вчинення порушення прав людини, і момент виникнення цієї відповідальності не опосередкований з'ясуванням питання про наявність якихось засобів ефективного внутрішнього захисту від таких порушень. Сама державна структура, політична доктрина і практика державних органів виключає її функціонування [9, с. 112-113].

Роберто Аго, спеціальний доповідач Комісії міжнародного права ООН 1969 – 1980 років з теми Проекту статей про відповідальність держав, писав, що Конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього (як і Конвенція про попередження геноциду та покарання за нього 1948 р.) дещо розчарувала його, так як не було чітко визначено, що цей злочин є злочином держави і результатом його повинні бути санкції, направлені проти держави. На думку вченого, покарання урядом безпосередніх виконавців не достатньо. Р. Аго, вказує, що конвенція щодо злочину апартеїду «неправильна», адже у ній вказується, що потрібно покарати тих, хто проводив політику апартеїду. «Але

держава особисто проводила політику апартеїду. І тому вона ніколи не прийме потрібних заходів» [15, с. 215].

Що стосується ООН, то вказана організація займається питаннями боротьби з расовою дискримінацією і одним з її найбільш нелюдських проявів апартеїдом, по суті, з часу свого створення. У численних резолюціях Генеральної Асамблеї висловлено думку, що політика й практика апартеїду є повним запереченням цілей і принципів Статуту ООН та є міжнародним злочином [9, с. 107-108].

Починаючи з 1960 р. Генеральна Асамблея і Рада Безпеки ООН прийняли цілий ряд резолюцій, які кваліфікують становище у Південній Африці як таке, що «ставить під загрозу» або «серйозно загрожує міжнародному миру й безпеці». Генеральна Асамблея звернулася безпосередньо до держав-учасниць, запропонувавши їм вжити заходів, які могли б змусити Південну Африку відмовитися від політики апартеїду, зокрема, розірвати з нею дипломатичні, консульські, економічні, політичні та військові відносини [1, с. 250-251]. Вказані міри містяться у переліку мір відповідальності за вчинення міжнародних злочинів, запропонованих прихильниками концепції КВД. Проте, резолюції ГА ООН мають рекомендаційний характер, до того ж сама Асамблея не є судовим органом.

Що ж до Міжнародного Суду ООН, то для того, щоб Суд міг розпочати розгляд справи, необхідна окрема згода сторін у кожному конкретному випадку (а на таку згоду у випадку злочину апартеїду не завжди можна розраховувати). Крім того МС ООН може здійснювати провадження у справі щодо держав, які не прийняли його Статут, лише після того, як такі держави дадуть офіційну згоду на юрисдикцію і зроблять відповідний внесок коштів.

Рада Безпеки ООН, на яку покладено завдання підтримання міжнародного миру й безпеки також не може повністю забезпечити протидію апартеїду (як і ін. міжнародним злочинам), оскільки вона не є судовим органом, і часто у своїх діях керується політичними мотивами та інтересами.

Висновки. З огляду на вищевикладене, можна зробити висновки, що створені на сьогодні та діючі міжнародно-правові механізми боротьби з

міжнародними злочинами не є достатньо ефективними і дієвими у протидії й превенції апартеїду. Виходячи з аналізу практики та сутності даного міжнародного злочину доцільним є прийняття у позитивному МП інституту кримінальної відповідальності держави та застосування цього інституту у боротьбі із злочином апартеїду.

Перспективними в обговорюваному контексті є міжнародно-правові механізми, передбачені концепцією КВД, а саме: спеціальний міжнародний кримінальний судовий орган, компетенція якого поширювалася б на індивідів (й організації) і держави, та діяльність якого не вимагала б згоди винних держав; кримінальний кодекс, який містив би перелік міжнародних злочинів та мір відповідальності, застосовуваних до держав. Прийняття та діяльність інституту кримінальної відповідальності держави значно підвищило б можливості та ефективність міжнародного права у протидії та превенції міжнародного злочину апартеїду.

Література

1. Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 432 с.
2. Антипенко В. Ф. Международная криминология: опыт исследования терроризма / В. Ф. Антипенко. – Saarbuckten, Deutschland : Lap Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2012. – 379 с.
3. Манийчук Ю. В. Последствия международного правонарушения / Ю. В. Манийчук. – Киев: Вища школа, 1987. – 147 с.
4. Higgins R. International law and the avoidance, containment and resolution of disputes: General course of public international law / R. Higgins, 1991. – 360 p.
5. Блищенко И. П. Международный уголовный суд / И. П. Блищенко, И. В. Фисенко. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 293 с.
6. Тункин Г. И. Теория международного права / Г. И. Тункин. – М.: Издательство «Зерцало», 2000. – 416 с.
7. Фисенко И. В. Ответственность государств за международные преступления [Электронный ресурс] / И. В. Фисенко // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 1998. – № 3 // Сайт Международного общественного объединения по научно-исследовательским и информационно-образовательным программам «Развитие». – Режим доступа:

http://www.evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=155&Itemid=49

8. Гетьман-Павлова И. В. Международное право: [учебник] / И. В. Гетьман-Павлова. – М.: Юристъ, 2006. – 762 с.
9. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. – М.: Международные отношения, 1983. – 224 с.
10. Международная конвенция о пресечении преступления апартеида и наказании за него от 30 ноября 1973 года // Сайт ООН в Беларуси. – Режим доступа: <http://undp.by/documents/humrights/antidiskrim/preddisktx3.html>
11. Rome Statute of the International Criminal Court, 17 July 1998 // The official site of the International Criminal Court. – Access mode: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>
12. Комментарий к Проекту кодекса преступлений против мира и безопасности человечества [Электронный ресурс] // Сайт коллекции договоров ООН. – Режим доступа: http://www.un.org/russian/law/ilc/draft_offences.pdf
13. Международное уголовное право: учебн. пособие / Под общей ред. В.Н. Кудрявцева. – М.: Наука, 1999. – 264 с.
14. Панов В.П. Международное уголовное право: учебное пособие. – М.: Высшее образование, 1997. – 320 с.
15. Ago R. Remarks on Some Classes of Crimes by States / International Crimes of State: critical analysis of the ILC's draft article 19 on state responsibility / ed. By Joseph H.H. Weiler. – Berlin; New York: de Gruyter, 1988. – 368 p.

Важна К. А. Институт уголовной ответственности государства как основа международно-правового механизма противодействия преступлению апартеида.

Раскрывается недостаточная действенность современных международно-правовых механизмов по противодействию преступлению апартеида и необходимость совершенствования этих механизмов или создания новых. Автор приводит аргументы в пользу того, что институт уголовной ответственности государства может стать эффективным международно-правовым механизмом борьбы с преступлением апартеида.

Ключевые слова: уголовная ответственность государства, международное преступление, апартеид, международно-правовые механизмы борьбы с международными преступлениями.

Vazhna K. A. Institute of state criminal responsibility as a basis for international legal mechanism for combating the crime of apartheid.

This article describes the lack of effectiveness of current international legal mechanisms for combating the crime of apartheid and the need to improve these mechanisms or create new ones. The author brings arguments in favor of that institute of state criminal responsibility is able to become an effective international legal mechanism for combating the crime of apartheid.

Key words: state criminal responsibility, international crime, apartheid, international legal mechanisms for combating international crimes.